
GYORS TÉNYKÉP

A TURIZMUS ÉS A TELEPÜLÉSFEJLŐDÉS ÖSSZEFÜGGÉSEI GÖDÖLLŐN

(The Relations of Tourism and Settlement Development
in Gödöllő)

SUDÁR ANNA

Kulcsszavak:

Turizmus településfejlődés Gödöllő

A tanulmány a turizmus és a településfejlődés közötti kapcsolatok feltárására és elemzésére törekszik Gödöllő múltbeli fejlődési folyamatai és a jelenlegi helyzet vizsgálata alapján. A történeti áttekintést követően a helyzetkép a kölcsönhatás bemutatására összpontosít, majd egy lehetséges továbbfejlesztési vagy fejlődési irányt vázol fel. A cikk a városbeli adottságok, az idegenforgalmi helyzet és a turisztikai fejlesztések szintetikus elemzését SWOT-analízis felhasználásával összegzi.

A tanulmányban arra a kérdésre keresem a választ, hogy Gödöllő településfejlődésére hogyan hatott és hat jelenleg is a turizmus, s hogy a városban milyen kapcsolat található az idegenforgalom és a településfejlesztés között. A kutatás eredményei igazolták azt az előzetes hipotézist, hogy Gödöllő esetében is a két tevékenység egymással kölcsönhatásban fejlődik: a gödöllői turizmus térnyerése szükségesszerű beruházásokat hoz magával a városban és környékén, míg a település fejlesztése azért szükséges, hogy minél több turista érkezzen és töltsön el minél több napot a helységben.

A gödöllői turizmus kialakulása és fejlődése

A város már I. Ferenc József és Erzsébet királyné idején az ország egyik divatos és rangos üdülőhelye volt, amikor is az uralkodópár a kastélyt a hozzá tartozó birtokkal együtt nyaralóként használta. A természeti környezet szépsége, adottságai, a „jó társaság” sokakat csábított ide nyaralásra. Fontos közéleti személyiségek, színészek, írók nyaralói épültek fel a közeli domboldalakon. A fürdőhelyekkel és kiszállásokkal gyarapodó Gödöllőn évente 300–400 pesti család töltötte a nyári hónapokat. A Hamvay kúriában kialakított Erzsébet Királyné Szálló pezsgő társasági élet színhelyévé vált. Mindezek következményeként a századfordulón az egész település fejlődésnek indult, tehát már akkor hatással volt a turizmus a város fejlődésére.

Az 1950-es évektől kezdődően a rendszerváltásig gyakorlatilag nem létezett idegenforgalom a városban. Hiányoztak a látnivalók, a minőségi üzletek, az áruk, s nem volt szállás sem. Ez utóbbit a kollégiumban, illetve különböző vendégházakban lehetett csak találni, de ezek mennyisége és minősége nem volt megfelelő. Hiába vonzott rengeteg embert a máriabesnyői búcsújáráshely, illetve a vadászatok, mivel ezeket viszonylag szűk időkorlát mellett bonyolították le, az idelátogató vendégek „nem jelentek meg” fogyasztóként a városban. (Ha meg is jelentek volna, nem lett volna mit igénybe venni.) Fontos megjegyezni, hogy a II. világháború utáni idegenforgalom jelentőségét az 1950-es években idetelepített nagyipar csökkentette le.

A rendszerváltás után lassú változás ment végbe a magánbefektetéseknek köszönhetően: rengeteg üzlet épült és a vendéglátó-ipari beruházások is megélnékültek az utóbbi 4–5 évben. Ez többek között azért is valósulhatott meg, mert a város vezetősége úgy gondolta, hogy az idegenforgalom léte fontos tényező lenne Gödöllő számára. Ez a gondolat oda vezethető vissza, hogy az ipartelepítés az 1990-es években is folytatódott, s mára már nagyon jelentős a városban. Sajnos azonban előfordulhat, hogy az ipar nem marad itt a térségben (lásd a mostanság sűrűn előforduló különböző multinacionális cégek hazánkból való kivonulását). Emiatt többen is úgy látják a térség vezetői közül, hogy hosszú távon nem lehet az iparra építeni, ezzel szemben az idegenforgalomra igen.

A mai Gödöllő arculata

Az elmúlt tíz év során Gödöllő eredményesen birkózott meg az átmenet kihívásaival, sikeres, dinamikus fejlődő kisvárossá fejlődött. Gazdasági helyzete a rendelkezésre álló adatok szerint 1996 óta határozott javulást mutat: a külföldi befektetések és a helyi kis- és középvállalkozások is dinamikus növekszenek.¹ Jelenleg számos nemzetközi nagyvállalat működik helyben (pl. Sony, United Technologies, Schlumberger, Avon és Caterpillar stb.), melyek szerencsére semmilyen módon nem szennyezik a helyi tiszta levegőt, s melyek lehetővé teszik azt a sajátosságot is, hogy a fővárosból sokkal többen jöjjenek Gödöllőre dolgozni, mint fordítva. A város népességi helyzete stabilnak mondható (évi 30 000 fő az utóbbi években), a lakosság jól képzett. A helyi társadalom, a helyi identitás erős. A várost nyitott társadalom jellemzi, azaz a helybeliek szívesen látják a turistákat. Gödöllő szellemi potenciálját a helyi Szent István Egyetem is nagymértékben meghatározza. A városban tudásigényes iparfejlesztés, magas környezeti kultúra és hagyományok őrzésén alapuló magas szintű kulturális élet található, valamint igen erős lokálpatriotizmus jellemző.

A város turisztikai helyzetét jellemzi, hogy Gödöllő a Pest megyében elhelyezkedő idegenforgalmi központok között a középmezőnyben található, de a Gödöllői kistérségben egyértelműen domináns szerepe van. Kiemelkedő adottságai vannak a műemlékek és történelmi értékek (Grassalkovich-kastély, Hamvay kúria és piactér, egyedülálló múzeumok az országban, mint a Méhészeti Múzeum és a Mezőgazda-

sági Eszköz- és Gépjelődéstörténeti Szakmúzeum, gazdag történelmi múlt), a természeti adottságok (a gödöllői dombvidék, halban, vadban gazdag terület, lovaglásra, természetjárásra alkalmas területek, gyógy- és termálvíz, Erzsébet-park, Erdészeti Arborétum) és az események, hagyományok terén (Máriabesnyői búcsú, kastélykoncertek, Nemzetközi Hárfafesztivál, Népi Ízek Fesztiválja, Gödöllői Művésztelep). A település fekvése azért is ideális, mert 30 km-es környezetében műemlékek sokasága fedezhető fel, például a nagytarcsai, az ikladi, a csömöri, a turai és az isaszegi Falumúzeum-ok, a fóti római katolikus templom, a szadai Székely Bertalan emlékmúzeum és síremlék, az isaszegi Honvéd emlékmű, vagy a péceli Ráday-kastély, az aszódi Podmaniczky-kastély, a turai Schossberger-kastély² és Petőfi Múzeum. Ezen kívül a közelben van a veresegyházi medvemenhely és farkasotthon, a szintén ott üzemelő meleg vizű gyógyfürdő, a domonyvölgyi strand, horgásztavak és lovas tanyák, a tóalmási termál strand, a vácrátóti botanikus kert és a mogyoródi Hungaroring is. A Gödöllő környéki települések vonzó eseményeket bonyolítanak le, amelyek ugyancsak turista-csalogatók lehetnek. Ki kell emelni a máriabesnyői egyházi ünnepeket, az egyes települések falunapjait, húsvéti és karácsonyi ünnepeit, majálisait, búcsúit, szüreti multságait, a kókai borfesztivált, a dányi fúvószenekari fesztivált, az isaszegi horgászversenyt, a fóti népzenei fesztivált és nem utolsósorban a mogyoródi Forma-1 Magyar Nagydíj rendezvényt (Czellár–Somorjai 1998; *Gödöllő és környéke...* 2001).

Gödöllőn és környékén tehát olyan adottságok, látnivalók, programok vannak, amelyek önállóan nem képesek idegenforgalmi vonzást kiváltani, tehát szükséges, hogy a kistérség települései együttműködjenek, s így a turizmusba bekapcsolódjanak. A térség vezetői számára az a cél, hogy Gödöllő a kistérséggel a nyomában állja meg a helyét. Gödöllő a kastélyával ugyanis nem tud elegendő vonzó tényező lenni, szüksége van a térség más adottságaira is, amelyek a területre csalogatják a turistát. Tehát fontos, hogy a vendég ne csak a kastélyt tekintse meg, hanem a kistérségben töltsön el több időt, több napot. A turizmust kistérségi szinten tudják csak elképzelni, így egy komplex turisztikai-csomag készítésében látják a megoldást. Ezért létezik az összefogás Gödöllő és környéke között, ami a Gödöllő és Környéke Regionális Turisztikai Egyesület nevet viseli. Véleményem szerint is szükség van egy ilyen együttműködésre, bár egyrészt vigyázni kell arra, hogy ez az összefogás ne alakuljon át versengésbe, ami könnyen előfordulhat, ha a környező települések hasonló, netán ugyanolyan kínálattal jelennek meg, másrészt nem szabad, hogy a kistérségre való összpontosítás következtében a város önmagában kevesebb figyelmet kapjon. Tehát nem mondom azt, hogy nincs szükség a kistérségre, mert ez így nem lenne igaz (sőt!), de szükségesnek vélem, hogy Gödöllő önmaga is elég jelentős attrakció tudjon lenni, s ezáltal legyen képes a kistérséget erősíteni.

A Gödöllőt felkereső turisták nagyságáról igazából jelenleg csak a Grassalkovich-kastély látogatottsága alapján lehet megfelelő statisztikai következtetéseket levonni (ez évi kétszázezer fő). Hogy miért jelent ma a sok látogató ellenére Gödöllő csak egy fél napos programot a turisták számára, s így a település idegenforgalmi

bevételei miatt csekélyek, annak nagyon egyszerű okai vannak. Egyrészt a városban az idegenforgalmi infrastruktúra hiányzik. Nincs elég szálláshely, és hiányoznak a minőségi vendéglátóhelyek is. A szállások terén amúgy sincs egységes kép, mert amíg a KSH adatok szerint 2002-ben a városban 5 kereskedelmi és 15 magán-szálláshely működött, addig a valóságban összesen 4–5 hely funkcionál. A másik oka annak, hogy a turisták kevés időt töltenek Gödöllőn, hogy hiányoznak a többnapos programok és az esti szórakozási lehetőségek. Ugyancsak jelentős gondnak számítanak turisztikai szempontból az infrastrukturális problémák: a HÉV, a 3. számú főút túlterhelt, kapacitáshiányok jellemzik, a városban lévő összes út 56%-a burkolatlan és egyes területeken a vízellátás problémájával kell szembenézni. A korábban felsorolt vonzerők és az e bekezdésben szereplő problémák alapján Gödöllő turizmusáról elmondható, hogy sokszálú adottságokon nyugvó, még nem teljesen felfutott ágazatként van jelen a településen.

Gödöllőn ötletgazdag közszellem uralkodik, tehát a város vezetőségének jól megfogalmazott fejlesztési elképzelései vannak már az 1990-es évek közepe óta, melyeket sajnos ez idáig finanszírozási problémák miatt kevés kivétellel nem tudtak megvalósítani. Ilyen gondolat a kastélyban (koncert- és konferenciaterem, kiállítási csarnok³, idegenforgalmi infrastruktúra kiépítése) és parkjában (termálfürdő és hozzá kapcsolódó szálloda⁴, lovaspálya, parkok) lévő beruházások, a belső város idegenforgalmi arculatának kialakítása, a városi sportrepülőtér és a tematikus állatkert⁵ kiépítése, bár ezek közül a kastély épületének hasznosítására vonatkozó ötletek megvalósítása állami feladat, hiszen a kastély állami tulajdon. Az elsőként realizált beruházások közé tartozik a piactér és a városi Könyvtár felújítása, az Erzsébet-parkbeli fejlesztések és a kastélyban kialakításra kerülő barokk kőszínház, amely ezen a nyáron nyílt meg (*Gödöllő – Felsőpark és Alsópark... 1994; Gödöllő városközpont részletes rendezési terve – program 1996*).

Az előzőekben felsorolt fejlesztési ötletek és a már meglévő adottságok alapján Gödöllőn a következő turizmusfajták lehetnek sikeresek (az ezekre épülő stratégiák a későbbiek során kerülnek részletezésre):

- Gyógyturizmus (a Grassalkovich-kastély Alsóparkjában talált hévízre épülve)
- Konferencia-turizmus (Az Egyetem rendezésében már most is sok konferenciát tartanak, s emellett a Kastélyban konferenciatermet, illetve kongresszusi kiállítási csarnokot építenének ki a tervek szerint.)
- Kastélyturizmus (Grassalkovich-kastély)
- Exkluzív turizmus (Jelentősége még Erzsébet királyné, majd a Cserkész Világtalálkozó [a Jamboree] idején volt, valamint akkor, amikor Horthy Miklós rezidenciaként használta a kastélyt. E turizmusfajta jelenlegi térnyerését az adja, hogy a kastélyban 12 luxus-lakosztályt szeretnének létrehozni.)
- Vallási- és zarándokturizmus (Máriabesnyői búcsú)
- Sportturizmus (A város adottságait a vízi-, a természetjáró-, a lovas- és az ökoturizmusokban lehetne kihasználni. Továbbá fontos megemlíteni, hogy a városi sportrepülőtér összekötő tényező lehetne a fővárosi szállodák, Feri-

hegy, a Hungaroring és Gödöllő között, amellet, hogy a sportturizmusba is be lehetne kapcsolni pl. az ejtőernyőzésen keresztül.)

A belső városban is szükséges a fejlesztési ötletek megvalósítása, mert Gödöllőn hiányzik a reprezentatív főtér, ahol turistacsalogató napernyők, sokáig nyitva maradó üzletek és vendéglátóhelységek funkcionálnának. A város vezetőségének fontos a sok zöldfelület és a környezetvédelem, így nemcsak a főtéren, hanem szinte minden lehetséges helyen közparkok létrehozását is támogatják. A kisvárosi arculat megteremtéséhez további üzletek és lakások kerülnének kialakításra. Szerencsére azért beszélhetünk már megvalósult beruházásokról is: a Hamvay kúriát, ami a város legrégebbi épülete, és az általa körbezárt piac területét 1996-ban kezdték felújítani, s 1999. augusztus 28-án adták át az épület alatti mélygarázzsal együtt. Az építkezés a Hamvay kúria felújításával együtt csaknem 1 milliárd forintba került. Egyébként a kúria ad otthont a Gödöllői Városi Múzeumnak, amely 2000-ben elnyerte az „Év Múzeuma” kitüntető címet, és amelyben 2001-ben mintegy 25 ezer fő látogató fordult meg. A piac térsége mindennapi funkciója mellett a társadalmi élet színtere és turistalátványosság, turistacsalogató is: egy kulturált, jól működő piac, ahol nem a rossz értelemben vett „bóvlit” árulják, jelentős idegenforgalmi értéké tud válni. Egyébként itt található a város egyetlen mozija is, ami esti kikapcsolódást biztosíthatna a turisták számára. Idegenforgalmi szempontból fontos még megemlíteni a Szabadság tér északi részén a szecessziós épületben kialakításra kerülő szállodát. Ez egy 55 férőhelyes hotel lesz rendezvényteremmel és kiállítóteremmel együtt. Mindez fejlesztési szempontból azért fontos, mert a városnak nincs igazi kisvárosi „polgári” szállodája, ami egy Gödöllő nagyságú városban feltétlenül szükséges (A gödöllői... 2002).

A belvárosra, a kastélyra és parkjára, valamint az egyéb fejlesztésekre épülő turisztikai programok új turisztikai kínálatot eredményezhetnek a városban és a kistérségben is. Azonban így is fontos lenne a kastélyprogramot összekapcsolni egyéb speciális idegenforgalmi kínálattal. E tekintetben megfelelő infrastruktúrára és marketing háttérre is szükség van, hiszen a turista általában csak oda látogat el, amiről valahol tudomást szerzett, és fontos igénye van a megfelelő infrastruktúrára is. Persze a fejlesztésekhez rendkívül sok pénzre van szükség. Jelenleg az Önkormányzat a fejlesztésekre költségvetésének 25–30 százalékát fordítja (Gödöllő város... 2002).

A helyi Önkormányzat elkötelezett az idegenforgalom fejlesztéséért. A város turizmusának alakulásában érdekelt vállalatok vezetői azonban úgy látják, hogy ennek érdekében a hivatal nem tesz meg mindent. Szerintük sokkal több lehetőség (például pályázati úton való pénzszerzés) van ma Magyarországon, mint amennyit az Önkormányzat valóban ki is használ. Véleményük szerint tehát fejtelenség uralkodik a városi kormányzatban, és belső okokra vezethető vissza, hogy ma még „csak” itt tart Gödöllő idegenforgalma. Bár lehet, hogy egy kicsit elfogultan mondják ezt, mert köztudott, hogy az Önkormányzat sajnos rossz kapcsolatot tart fenn ezekkel a cégekkel, és mindenesetre az is igaz, hogy egy jól profitáló vállalkozás nem láthatja át teljesen egy anyagi gondokkal küszködő kormányzat munkáját, tehát

nem is biztos, hogy a vállalkozói szféra jól ítéli meg az adott helyzetet. Egyébként az Önkormányzat az Egyetemmel sem működik jól együtt, bár ez talán inkább az oktatási intézmény hibája. Pedig erre a kapcsolatra is jobban oda kellene figyelnie, mert az Egyetem nagy figyelmet irányíthat a városra, reklámozhatja a települést.

Kérdésként merül fel, hogy a gödöllői önkormányzatnál miért nincs bizottsági szinten a turizmus ügye, hiszen mint tudjuk, a város vezetése jelentős hangsúlyt fektet a turizmusra. Ennek ellenére csak egy egyszemélyes idegenforgalmi referense van, aki sokkal inkább foglalkozik a környék együttes turizmusának fejlesztésével, mint Gödöllőével. Bár tudjuk, hogy ez a dolog a város szempontjából előnyös, mert egymagában nem számíthat nagyszámú turista látogatására, mégis úgy vélem, így a városra való összpontosítás teljesen háttérbe szorul. Az önkormányzatnak egyébként is több szakemberre lenne szüksége a nagyobb hatékonyságú turisztikai képviselet miatt.

Jelenleg a gödöllői önkormányzatnak meglepő módon nincs kidolgozott településfejlesztési koncepciója, soha nem is létezett. Településrendezési terv és egyéb tervek, helyi építési szabályzat, ciklusprogramok voltak és léteznek, csak nincs egységes forma, hiányzik az a koncepció, ami a törvény értelmében a településrendezési tervet megalapozó, az önkormányzati településfejlesztési döntéseket rendszerbe foglaló dokumentum lenne. Minden fejlesztés különböző tervekben van leírva, de nem létezik az egységes megjelenítés. A jelenlegi cél az, hogy a területfejlesztéssel, településmarketinggel kapcsolatos koncepciót 2003-ban írásban is meghatározzák. Véleményem szerint azonban hiba úgy „álmodozni”, hogy nincs is koncepció, s természetesen nem létezik abban rögzített, a fejlesztési ötletekkel összhangban álló pénzügyi terv sem.

Az önkormányzatok területfejlesztésben való legközvetlenebb részvételét jelenleg a területfejlesztési önkormányzati társulások és egyéb együttműködések jelentik. Ezek létrehozásának célja a települések összehangolt fejlesztése, közös területfejlesztési programok megalkotása és a fejlesztések megvalósítását célzó közös pénzalapok létrehozása. Jelenleg szerencsésen két olyan fejlesztési társulás is létezik a Gödöllői kistérségben, amely az önkormányzatok közti együttműködés erősítését szolgálja és az idegenforgalomhoz köthető: a Galgamenti és Gödöllő Környéki Önkormányzatok Társulása és a már korábban is említett Gödöllő és Környéke Regionális Turisztikai Egyesület.

SWOT-analízis

A tanulmány céljának megfelelően készítettem egy szűkebb és egy bővebb verziójú SWOT-analízist, amelyben speciálisan csak Gödöllő turisztikai és településfejlesztési szempontú vizsgálatát végeztem el, így nem volt célom a város szempontjából fontos összes erősséget, gyengeséget, lehetőséget és veszélyt elemezni. Hét pontot választottam ki, amin keresztül értékeltem a gödöllői turisztikai helyzetet. Ezen pontok kijelölését az indokolta, hogy ezek a szempontok a gödöllői idegenforgalom

tekintetében meghatározó területek: hatással vannak vagy lehetnek a településen a turizmus elterjedésére és növekedésére. A hét pont:

- 0) Néhány, a turizmusra és Gödöllőre vonatkozó általános tendencia. (Célom nem a turizmus SWOT-elemzésének elkészítése volt, tehát ebben a pontban csak néhány irányt vettem fel, melyek lehetőségként, vagy veszélyként merülnek fel Gödöllő szempontjából. Ezért is szerepel ez a pont a 0. sorszám alatt. A vizsgálat különös figyelmet fordít a Gödöllő szempontjából már korábban fontosnak ítélt turizmusfajtákra, mert mint azt már korábban jeleztem, a városban olyan adottságok, vonzerők vannak, amelyek ezen turizmusfajták térségben való megtelepedését, térnyerését szolgálják. Az erősségek és gyengeségek között pedig összességében a városra jellemző adottságokat, hiányokat tüntetem fel, melyek a turizmus térhódítását erősítik, illetve gyengítik.)
- 1) A város fekvése
 - 2) Adottságok, vonzerők
 - 3) Egyetem, tudásbázis
 - 4) Fejlesztések
 - 5) Vállalkozói szféra
 - 6) Önkormányzat, társulás, egyesület és finanszírozás

A SWOT-elemzés táblázatos szerkezete (1. táblázat) az áttekinthetőség érdekében az erősségek, gyengeségek, lehetőségek, veszélyek felsorolását e vizsgálati szempontok szerint csoportosítja.

A SWOT-elemzés a helyzetfeltárást és a javaslatokat köti össze. A táblázatból jól kiolvashatók az erősségek, gyengeségek, lehetőségek és veszélyek, így a következőkben a lehetséges stratégiák bemutatására kerül sor. A konkrét fejlesztési ötletek olyan beruházási célok köré csoportosíthatók, amelyek az alábbi szempontokat érvényesítik:

- a lehetőségek kihasználása az erősségekre építve – offenzív stratégia (a),
- a gyengeségek leküzdése a lehetőségek kihasználása révén – váltásorientált stratégia (b),
- a fenyegetettség kivédése az erősségek segítségével – diverzifikáló stratégia (c),
- a fenyegetettség elkerülése a gyengeségek felszámolásával – defenzív stratégia (d).

Az erősségek, gyengeségek, lehetőségek és fenyegetések alapján tehát a következő *stratégiai fejlesztési célok* fogalmazhatók meg (az egyes javasolt tennivalók után zárójelben tüntetem fel, hogy melyik stratégiához sorolható be a feladat):

Marketing feladatok:

- A város reklámozása (kielégítő marketingmunka) (a)
- Új turisztikai célcsoportok és piac meghódítása (a)
- Budapesttel való összefogás, együttműködés (a)

- Tudatos verseny a konkurens településekkel szemben (c)
- A gödöllői saját adottságok erősítése oly módon, hogy a város önmagában is „eladható termék”, de a kistérséggel való kooperációra is alkalmas legyen (az összes stratégia közötti egyensúlyozás).

Kulturális feladatok:

- Máriabesnyői búcsú, a Gödöllői Művésztelep, a kastélykoncertek, a Nemzetközi Hárfafesztivál, a Népi Ízek Fesztiválja, a városhoz közeli Hungaroring és a városban újonnan épült barokk kőszínház adottságainak kihasználása, hiszen ezek turistát vonzanak. (A rendezvények lebonyolítására pl. pályázati úton is lehet pénzt szerezni.) (a)
- Népi mesterségek és a kulturális hagyományok megőrzése és értékesítése (lószerszám készítés, néprajzi munkák, hímzés, Erzsébet királyné korabeli öltözetek, kiegészítők készítése, színvonalas emléktárgy gyártása például kerámiából, porcelánból stb.) – ez egyben vállalkozói feladat is (a)
- Több napos tartózkodást lehetővé tévő programok, vonzó események, rendezvények megszervezése, reklámozása (így a városban töltött idő nőhet). Figyelni kell arra, hogy az eseményeknek káros hatása is lehet a településre (pl. zsúfoltságot is okozhatnak), s ezáltal a város imázsát lerombolhatják. (b)
- A meglévő események és hagyományok továbbfejlesztése („új szín” behozatala, „felpezsdítő” ötletek) (c)
- Új szórakozási lehetőségek megjelentetése (főleg az esti szórakozási lehetőségekre fordítva a figyelmet, mert ezen a téren jelentős hiánnyal küzd a város) (d)

Fejlesztési, építészeti, városüzemeltetési feladatok:

- A kastély adottságainak kihasználása – ez egyben vállalkozói feladat is (mint üzemeltető) (a)
- Gyógy- és termálvízre építve termálfürdő és szálloda létesítése a kastélyparkban (ez lenne a „Kastély-fürdő”) – ez egyben vállalkozói feladat is (mint üzemeltető) (a)
- Fejlesztési koncepció elkészítése (b)
- A városba irányuló és a helyi közlekedési lehetőségek fejlesztése, pl. pályázati úton való pénzszerzéssel (b)
- Tervek elkészítése, beruházók pályáztatása a kastélybeli, a belső városbeli és a városi sport-repülőtérbeli fejlesztésekre (b)
- Infrastruktúra fejlesztése (pl. pályázati úton) (b)
- A fejlesztésekre fordított összegek átcsoportosítása (állagromlás így elkerülhető) (c)
- A meglévő infrastruktúrális állapotok (energiaforrások, szemét- és hulladékkezelés, távközlési ellátottság, közterek, közparkok terén) romlásának elkerülése (c)
- Ha nincs mód a közlekedés és az infrastruktúrális állapot (vízellátás és úthálózat terén) fejlesztésére, vigyázni kell legalább a jelenlegi állapot fenntartására (d)

- Ha a kastély fejlesztései nem valósulnának meg, mindenképpen el kell kerülni a kastély állagának romlását – ez egyben állami feladat is (d)

Város vezetőségi és kormányzati feladatok:

- Testvérvárosok és nemzetközi kapcsolatok lehetőségeinek kihasználása (a)
- Turizmussal és településfejlesztéssel összefüggő pályázatok figyelemmel kísérése, pályázatok elkészítése és benyújtása (a illetve b) – ez egyben vállalkozói feladat is.
- Vállalkozói tőke városban maradásra bírása (pl. helyi vagy központi támogatásokkal, vállalkozói kockázatok csökkentésével, illetve vállalkozói kockázatok növekedésének kiküszöbölésével) (a illetve c)
- Új, a környezetbe illő vállalatok, vállalkozások meghódítása a városban való letelepedésre (b)
- Turizmushoz kötődő beruházásokhoz pénzszerzés (b)
- Az Önkormányzat anyagi helyzetének javítása (pl. támogatások, pályázatok, egyéb lehetséges források megszerzésével) (b)
- További testvérvárosi kapcsolat kiépítése (külföldi és hazai városokkal is) (b)
- A testvérvárosokkal való és a nemzetközi kapcsolatok ápolása (c)
- Az Önkormányzat hatékonyabb működése (d)
- Az Egyetem meggyőzése arról, hogy elszigeteltsége önmagának és a városnak sem tesz jót (d)

Társulási és egyesületi feladatok:

- Az egyesület és a társulás lehetőségeinek kihasználása (pl. pályázati pénzekhez való hozzájutással) (a)
- Az egyesület hatékonyabb működése (juttassa el a fogyasztóhoz a terméket) (b)

Egyetemi feladatok:

- Egyetem kapcsolatainak kihasználása (a)
- Az Egyetem és a kastély adottságai együtt jól eladhatók a konferenciaturizmusban (a)
- Az Egyetemre építve a város reklámozása (mivel az Egyetem erős kutatási és oktatási bázis) (a, c)
- Az Egyetem és az Önkormányzat, illetve a helyi gazdaság közötti kapcsolat javítása – ez egyben önkormányzati feladat is (b)
- Az Egyetem és az Önkormányzat, illetve a helyi gazdaság között lévő jelenleg gyenge kapcsolat további elmélyülésének elkerülése – ez egyben önkormányzati feladat is (d)

Vállalkozói és tulajdonosi feladatok:

- A mezőgazdaság adottságainak kihasználása (pl. korábban mezőgazdasággal foglalkozó családok által fejleszthető dolgok – lovaglás, vadászat, horgászat, falusi turizmus jelleg a város szélén) (a)
- A Gödöllői Művésztelep, a kastélykoncertek, a Nemzetközi Hárfafesztivál és a Népi Ízek Fesztiválja adottságainak kihasználása – ez egyben a városi vezetőség feladata is, ezért a kulturális feladatoknál is feltüntetésre került (pályázati úton is megvalósítható) (a)
- Zöld területek, halban, vadban gazdag területek, lovaglásra alkalmas területek, a városi sportrepülőtér fejlesztése révén annak és az előbb felsorolt tényezőknek a kihasználása a sportturizmusban – ez egyben önkormányzati feladat is (a)
- A piac adottságainak kihasználása (A kulturális feladatok között említett népi mesterségek és a kulturális hagyományok értékesítése a piacon hatékonyan megvalósítható.) (a)
- A múzeumok adottságainak kihasználása, gyűjteményük bővítése (Ezek a múzeumok egyediségük révén látogatókat vonzanak, akik a várost is megnézik egyúttal. Ha a múzeumok gyűjteményét pl. kormányzati támogatások elnyerésével bővítik, akkor az új szerzemények a régiekkel egyetemben sokakat csábíthatnak az intézmények meglátogatására.) (a, c)
- Turisztikai szakemberek helyben alkalmazása (turisztikai képzés van, csak szükséges lenne a szakembereket a városban álláshoz juttatni) (a, c)
- Megfelelő színvonalú (mennyiségű és minőségű) idegenforgalmi infrastruktúra kiépítése (szálláshelyek, vendéglátóhelyek és kereskedelem terén) (b)
- A meglévő idegenforgalmi infrastruktúra fejlesztése (b)
- A tematikus állatkert kiépítése (b)
- Fejlesztések megvalósítása (a kastély- és a belső városbeli fejlesztések) – ez egyben önkormányzati és állami feladat is (b)
- A közvetve és közvetlenül a turizmushoz kötődő vállalkozások és az Önkormányzat közötti kapcsolat javítása (ezek a cégek az idegenforgalomban így érdekeltek, s így többet is tesznek a város idegenforgalmáért) – ez egyben önkormányzati feladat is (b)
- Turisztikai szakemberek helyben maradásának ösztönzése – ez egyben önkormányzati feladat is (b)
- A piac és a Hamvai kúria jelenlegi állapotának megtartására irányuló törekvés (c)
- Meggyőzni a magánkézben lévő, lovaglásra alkalmas területek gazdáit, hogy érdekük fűződik területüknek a lovaglók (elsősorban turisták) előtti megnyitására – ez egyben önkormányzati feladat is (d)
- A meglévő idegenforgalmi infrastrukturális állapot további gyengülésének elkerülése (d)
- A közvetve és közvetlenül a turizmushoz kötődő vállalkozások és az Önkormányzat közötti jelenlegi gyenge kapcsolat további elmélyülésének elkerülése (d)

Az elkészült írás egy szakdolgozat lényegi összefoglalása. Munkám itt látható szűkebb és a diplomadolgozat bővebb verziója a köz-, a magán- és a civil szférának nyújthat bázist, hiszen e három szféra a tanulmány alapján láthatja, hogy milyen fontosabb feladatokat kell még elvégeznie. A kutatás jó alapot biztosíthat számukra, ez alapján részletesebb stratégiákat, programokat tudnak elkészíteni. A három szféra munkájának, együttműködéseinek már ma is vannak csírái, s figyelni kell arra, hogy hazánk EU-hoz való csatlakozása csak erősítse ezt a fajta munkát. Mindezeket és még sok más szempontot is figyelembe véve, biztos vagyok abban, hogy Gödöllő turizmusa még sok lehetőséget rejt magában, melyet az ottani fejlesztésben érdekelt szférák megfelelően és együttműködve ki tudnak használni.

Jegyzetek

- ¹ 1996-ban 2500, 2000-ben 3400, 2001-ben 3476 vállalkozás működött a városban, ebből 2000-ben 135 volt a részvénytársaságok száma, ami igen magasnak mondható. Gödöllőn 1996-ban 1600, 2000-ben 1830, 2001-ben 1823 egyéni vállalkozás volt (KSH 2002).
- ² 2003 tavaszán kezdték meg a teljesen leromlott állapotú kastély felújítását, így csak a renoválás után válhat igazi idegenforgalmi vonzóterévé.
- ³ A Kastély lovardájában 2–300 fő befogadására alkalmas koncert- és konferenciatermet, a kocsiszínbén pedig egy kongresszusi kiállítási csarnokot alakítanának ki.
- ⁴ A Grassalkovich-kastély Alsóparkjában talált hévízre épülve „Kastély-fürdő” néven egy olyan komplexumot akarnak létrehozni, amelyben nyári strandfürdő, fedett téli fürdő, egy szálloda gyógyszárnnyal és egy fedett sportkomplexum működne. Mindenekelőtt a hévizet kell először gyógyvízzé minősíttetni, mert a felmérések azt bizonyítják, hogy kiváló minőségű hévízről van szó: gyógyászati szempontból sok értékes ásványianyagot tartalmaz.
- ⁵ A Fővárosi Állat- és Növénykert mintegy 200 hektár területen Gödöllő mellé, Mogyoród irányában kitelepedne, és egy tematikus állatkeret építene ki. Sajnos az egész ötlet főváros- és politikafüggő, így sokáig várhatunk a megvalósításra. A tematikus parkban, aminek témája az ember és a természet viszonya lenne, szafari jellegű állattartás folyna, ahová bárki ellátogathatna, akár kirándulási célpontként is, a gyermekeknek pedig nyáron heti turnusú táborokat szerveznének, akik itt az élő környezetben ismerkedhetnének meg a különböző állatokkal, növényekkel, s nem utolsósorban hazánk történelmi gyökereivel is, hiszen mint tematikus park, különböző szigetektől épülne fel, ahol a hét törzs életét mutatná be. Tenyésztés is történe a parkban továbbértékesítés és utánpótlás céljából, és biogazdálkodás is folyna, amivel a látogatók is megismerkedhetnének amellet, hogy a természetvédelemmel kapcsolatos lehetőségeket is bemutatná számukra. Így a park egyszerre szolgálná a turisztikát, az oktatást, a természetvédelmet, a környezetvédelmet, de még a családpolitikát is.
- ⁶ Jelen tanulmányban a szűkebb változat olvasható.

1. TÁBLÁZAT
Gödöllő turisztikai és településfejlesztési szempontú SWOT-analízise
(SWOT Analyses of Gödöllő on Tourism and Spatial Development)

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<p>Gödöllő adottságai, amelyek miatt a turizmus elterjedése lehetséges:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gödöllő egy dinamikus fejlődő kisváros. - A város gazdasági helyzete folyamatosan növekvő képet mutat. - Sokan járnak a környékről Gödöllőre dolgozni. - Nyitott társadalom jellemzi a települést. - Hagymányok őrzésén alapuló magas szintű kulturális élet van a városban. - Egyetemi rendezvények, kisebb konferenciák - Kastély - Sportolási lehetőségek - Mánabesznyő 	<ul style="list-style-type: none"> - A város elvesztette a 19. század végi - 20. század eleji nyaralótelep jellegét. - Gödöllő ma fél napos programot jelent a turisták számára. 	<ul style="list-style-type: none"> - Turizmus jelentősége gazdasági értelemben ésvagy mint szükséglet nő. - Hazánk EU csatlakozása. - Nagyobb hangsúly helyeződik a szabadidő tartalmas eltöltésére. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sebezhetőség a gazdasági recesszióval. - Politikai konfliktusok, háborús veszélyek. - Megváltozik a fogyasztói ízlés.
<p>Kedvező földrajzi fekvés</p> <p>Piacvezető pozíció a kistérségben</p> <p>Kedvező hálózati helyzet</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hévíz még nem hasznosított. - Kastélybeli fejlesztések még csak ötlet szintjén. - Lovaglásra alkalmas területek jelentős része magánkézben van. <p>Gödöllő beleesik az agglomerálódási folyamatok tengelyébe.</p> <ul style="list-style-type: none"> - A város egy Szentendre és Dunakanyar központi mélyében helyezkedik el. - A város önmagában nem képes megállni a helyét. <p>A várost elérő hálózatok túlterheltsége, kapacitáskorlátok</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Gödöllő szempontjából fontos turizmusfajták elterjedése és további növekedése. <p>Budapest és agglomerációja iránti érdeklődés nő.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Agglomeráció piaci helyzetének és jelentőségének javulása, felértékelődése. - Együttműködési lehetőség a környezettel. <p>Közlekedési hálózat mennyiségi és minőségi színvonalának javulása.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Lassuló ütemben nő, vagy visszaesik az igény a Gödöllő szempontjából fontos turizmusfajták iránt. <p>A központi régióban lévő agglomerálódási folyamatok felerősödése.</p> <p>Konkurens települések térnyerése</p> <p>Közlekedési kapcsolatok, kapacitások romlása, továbbromlása.</p>
0) NÉHÁNY, A TURIZMUSRA ÉS GÖDÖLLŐRE VONATKOZÓ ÁLTALÁNOS TENDENCIA	1) A VÁROS FEKVÉSE		

VESZÉLYEK

LEHETŐSÉGEK

GYENGESÉGEK

ERŐSSÉGEK

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
Mezőgazdasági kultúra	Mezőgazdaságbeli szertekezítvá- tási kényszer	A hagyományos gazdálkodási formák iránti érdeklődés növeke- dése és az erre épülő turizmus témverése.	Agrártolló / agrárválság
Sajátos adottságok, vonzerők a műemlékek és történelmi értékek terén	- Kastély állapota - Belső város idegenforgalmat tasztító kinézete	- Az emberekben megnő az érdeklődés a műemlékek, történelmi értékek iránt. - A műemlékek felújításának országos és EU támogatása. - A múzeumok gyűjteménye iránt a kormányzat figyelme felerősödik.	- A műemlékek, történelmi értékek terén lévő adottsá- gok, vonzerők abszolút vagy relatív túlhasznosítása. - A műemlékek, történelmi értékek iránti érdeklődés visszaesése. - Meglévő és új versenyítársak hasonló, vagy más adottsá- gokkal, vonzerőkkel a mű- emlékek, történelmi értékek vonatkozásában.
Sajátos adottságok, vonzerők a természeti értékek terén:	- Hiányzik a (szabadtéri, vagy fedett) fürdőre alkalmas hely.	- Az emberekben megnő az érdeklődés a természeti érté- kek iránt. - A természeti értékek ápolása iránt a kormányzat figyelme felerősödik.	- A természeti értékek terén lévő adottságok, vonzerők abszolút vagy relatív túl- hasznosítása.
- Gödöllői dombvidék	- A lovaglásra alkalmas terüle- tek közül sok magánkézben van.	- A környezetvédelem támo- gatása hazai és EU szinten. - Az egészséges életmódra a kormányzat nagy hangsúlyt fektet.	- Meglévő és új versenyítársak hasonló, vagy más adottsá- gokkal, vonzerővel a termé- szeti értékek vonatkozásában.
- Gyógy- és termálvizek al- kalmas hévíz			
- Halban, vadban gazdag terület			
- Lovaglásra alkalmas területek			
- Erzsébet-park komplex adottságai			
- Erdészeti Arborétum komp- lex adottságai			

2) ADOTTSÁGOK, VONZERŐK

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<p>Sajátos vonzerők az események és hagyományok terén:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Máriabesenyői búcsú - A városhoz közel: - Hungaroring, Forma-1 - A most elkészült barokk kőszínház - Városi sportrepülőtér - Gödöllői Művészetepark - Kastélykoncertek, Nemzetközi Hárfaesztíval - Népi Ízek Fesztiválja 	<ul style="list-style-type: none"> - Szórakozási lehetőségek hiánya (esti programok). - Rövid (általában egy napos) programok dominanciája. - A városi sportrepülőtér rossz állapota. 	<ul style="list-style-type: none"> - Megnő az emberek igénye a különböző vallási, sport és kulturális eseményeken való részvételre. - Kulturális események támogatása hazai szinten. - A sport események megrendezését ösztönző pályázatok. 	<ul style="list-style-type: none"> - A vallási, sport és kulturális események iránti érdeklődés visszaesése. - Túlzott igény jelentkezése miatt zsúfoltság kialakulása, ami imázsromlást hoz magával. - Programok, szórakozási lehetőségek nem jelennek meg. - Meglévő és új versenyutak hasonló, vagy más vonzerőkkel az események, hagyományok terén.
2) ADOTTSÁGOK, VONZERŐK	<p>Alacsony színvonalú idegenforgalmi infrastruktúra:</p> <ul style="list-style-type: none"> - álláslehetőségek hiánya, - nem megfelelő mennyiségű és minőségű vendéglátóhelyek. 	<p>Megfelelő színvonalú idegenforgalmi infrastruktúra kiépülésének országos és EU támogatása.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Idegenforgalmi infrastruktúra fejlesztési forrásainak más térségekben történő koncentrációja. - Új versenyutak megfelelő színvonalú idegenforgalmi infrastruktúrával.
3) EGYETEM, TUDÁSBÁZIS	<p>Az Egyetem = sziget a városban</p> <p>Az Egyetem kapcsolata a város vezetésével gyenge.</p> <p>A tudásbázis és a helyi gazdaság kapcsolata gyenge.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Az agrártudomány és a vidékfejlesztés jelentőségének felértékelődése. - Egyetem kapcsolatai nemzetközi és nemzeti szinten. <p>Javuló viszony az Egyetem és az Önkormányzat között</p> <p>Javuló viszony az Egyetem és a helyi gazdaság között.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Az egyetemmel kapcsolatos negatív hírek a városra rossz fényt vethetnek. - Az Egyetem és az Önkormányzat között tovább romlik a viszony. - Tudásbázissal kapcsolatos foglalkoztatási problémák megjelenése. - Romló viszony az Egyetem és a helyi gazdaság között.

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<p>Ötletgazdag közszellem</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az önkormányzat igyekszik minél nagyobb összeget a fejlesztésekre fordítani. - Már kész fejlesztések, felújítások. 	<p>Fejlesztési koncepció hiánya</p> <p>Félig kész fejlesztési programok → „mire elkészülnek a fejlesztésekkel, kezdhetik a felújítást...” - kastély és parkjának felújítása, fejlesztése, - belső város kiépíttelensége, - városi sportrepülőté, tematikus állatkert.</p>	<p>Kiegészítő termékek iránti igény – újabb és továbbvitt fejlesztések támogatása.</p>	<p>Eddigi fejlesztési ötletek megvalósítását hátráltató kormányzati politika.</p> <p>Különböző fejlesztések és a művi valamint természeti környezet közötti összhang hiánya.</p> <p>Fejlesztések megvalósulásának elhúzódása vagy elmaradása: - kastély állaga tovább romlik és a kastélybeli fejlesztések elhúzódhatnak vagy elmaradnak, - belső város nem épül ki, - a városi sportrepülőtéér illetve a tematikus állatkert nem épül ki.</p>
<p>4) FEJLESZTÉSEK</p> <p>Az infrastrukturális állapot viszonylag jónak mondható az energiaforrások, a szemét- és hulladékkezelés, a távközlési ellátottság és a közterek, közparkok terén.</p> <p>Vállalkozói szféra könnyűiparra való specializációja.</p>	<p>Infrastrukturális állapotok: úthálózat és vízellátás hiánya.</p> <p>Vállalkozói szféra egyoldalú tevékenysége.</p>	<p>Az infrastruktúra fejlesztésére vonatkozó pályázatok.</p> <p>A vállalati szféra részéről vállalati rendezvények tartására való hajlandóság.</p> <p>Környezetbe illő multinacionális vállalatok</p>	<p>Az infrastrukturális állapotok romlása</p> <p>A gödöllői gazdaság fásultságának veszélye</p> <p>Kivonuló multinacionális vállalatok</p>
<p>5) VÁLLALKOZÓI SZFÉRA</p> <p>Termelői tevékenységet folytató jelentős multinacionális vállalatok a városban.</p> <p>Van két utazási iroda, amelyek a helyi turizmusban érdekelték.</p>	<p>A közvetlenül és közvetve a turizmushoz kapcsolódó vállalkozások kockázatvállaló képessége alacsony és a helyi közszférával gyenge kapcsolatban állnak.</p> <p>Befektetői érdeklátelenség</p>	<p>Az idegenforgalom jövedelmezősége, profitabilitása megnő, így érdemes befektetni.</p> <p>Vállalkozói kockázatok csökkenése állami szerepvállalás növekedésével.</p>	<p>A vállalkozásokat nem támogató országos, regionális intézkedések.</p> <p>Vállalkozói kockázatok növekedése.</p>

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK	LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> - Jól irányított város - Erős lokálpatriotizmus - Az idegenforgalom fejlesztéséért elkötelezett önkormányzat. - Jól működő önkormányzati társulás - A szakmában ismert turisztikai egyesület - Két Tourinform Iroda is van a városban 	<ul style="list-style-type: none"> - Önkormányzaton belüli hatalmi viták - Az önkormányzatnál lévő belső problémák, amelyek hátráltatják a város fejlődését. - Az egyesület működése (a városra önmagában kevés figyelmet fordítanak). - Az önkormányzat és a közvetlenül illetve közvetve a turizmushoz kapcsolódó vállalkozások között gyenge a kapcsolat. - Az önkormányzat szűkös anyagi helyzete. 	<ul style="list-style-type: none"> - A jelenlegi vezetés céljainak megvalósulása és a vezetés (konceptcionális) stabilitásának biztosítása. - A kistérségi együttműködés egyre szélesebb körre terjed ki, s ebből eredően a kistérségi összefogás hatékonysága nő. - Kistérségeknek nyújtott hazai és EU pályázati pénzek. - Az önkormányzat és különböző vállalatok közötti kapcsolatokat ösztönző gazdasági és társadalmi környezet. - Elérhető források körének bővülése - Kedvező kormányzati lépések - A képzett turisztikai szakemberek helyben maradását ösztönző környezet. - Nemzetközi kapcsolatok, testvérvárosok 	<ul style="list-style-type: none"> - Önkormányzaton belüli viták kiéleződése. - Nem működik jól a kooperáció az Önkormányzat és egyéb társulások között. - Kistérségre való összpontosítás következtében a város érdekei teljesen a háttérbe szorulnak. - Nem működik jól az együttműködés az Önkormányzat és a vállalatok között. - Forráshiány, finanszírozás hiánya - Kedvezőtlen kormányzati lépések - Nem lesz elég turisztikai szakember, aki a város érdekeiért harcol. - Nemzetközi kapcsolatok sérülnek, meglévő testvérvárosok már nem maradnak testvérvárosok, mert nem látnak abban fantáziát, hogy Gödöllő testvérvárosai legyenek.
6) ÖNKORMÁNYZAT, TÁRSULÁS, EGYESÜLET ÉS FINANSZÍROZÁS			

Forrás: Saját szerkesztés.

Irodalom

- A gödöllői volt községháza épületére vonatkozó megvalósíthatósági tanulmány. I. rész.* (2002) Turisztikai hasznosítási felmérés és tanulmány. Gereben és társai Építésziroda, Budapest.
- Czellár K.–Somorjai F. (1998) *Magyarország*. Panoráma nagyútikönyvek sorozat. Panoráma, Budapest.
- Gödöllő és környéke programfüzet.* (2001) Gödöllő és Környéke Regionális Turisztikai Egyesület és a Tourinform, Gödöllői Régió.
- Gödöllő – Felsőpark és Alsópark részletes rendezési terve.* (1994) Gödöllő.
- Gödöllő város 2002. évi költségvetése* (2002) Gödöllő.
- Gödöllő város idegenforgalmi fejlesztése hévíz feltárással és hasznosítással.* (2002) Megvalósíthatósági tanulmányterv. Opál Mérnöki Iroda, Nagykanizsa.
- Gödöllő városközpont részletes rendezési terve – program.* (1996) Urbanitás Tervező és Tanácsadó Kft., Gödöllő.
- Gödöllő városközpont részletes rendezési terve – vizsgálatok.* (1996) Urbanitás Tervező és Tanácsadó Kft., Gödöllő.
- Gödöllő városközpont részletes rendezési terve – műleírás.* (1997) Urbanitás Tervező és Tanácsadó Kft., Gödöllő.
- PHARE (2000) *Gödöllő Kistérségi Fejlesztési Stratégia*. Projekt jelentés E 312.